

Jordi Botella

LA TERRA I LA PARAULA

La terra i la paraula

Juli Capilla

240 pp., 2024, Picanya, Edicions del Bullent

I

«Vine a Comala porque me dijeron que acá vivía mi padre, un tal Pedro Páramo». Talment podríem dir del viatge sentimental que mamprèn Juli Capilla a Pedralba amb motiu de la mort del seu amic, Amadeo Laborda Gil.

Més enllà de les exèquies i el dolor, més enllà de l'homenatge i l'evocació, assistirem al procés d'un «coneixement» lligat a la pèrdua del company i a la memòria que el vincula a la terra. Alhora serem testimonis de com el record d'Amadeo Laborda ens du al propi «reconeixement» de l'autor mitjançant la paraula que segella l'experiència.

Així doncs, el títol amb què encapçala Juli Capilla el seu llibre, *La terra i la paraula*, cobra un sentit complet en la seua doble reivindicació. Per una banda, a través de l'òbit de l'amic identifica un territori físic i alhora sentimental, i per altra banda proclama l'esforç de l'escriptura per quallar l'aiguabarreig de sensacions i idees que acompanyen la nostra història personal.

El llibre és un viatge a l'interior de l'ànima, a l'interior del país i a l'interior de la memòria que va lligada a la persona d'Amadeo. Tot viatge comporta coneixement i reconeixement. Tanmateix, les cinquanta seccions del llibre no pretenen ser una visió elegíaca d'un món, Pedralba, que de la mà de l'amic traspassat aspire a una evocació d'un paradís perdut, la innocència de la infantesa o les contradiccions adolescents. No es produeix una fugida cap al passat sinó una constatació de com la memòria reviu el present amb tota la seua càrrega emocional i moral. En el capítol 6 dedicat a la «poma», per ser una fruita que està en «l'aire» enfront de les cebes o les creïlles, «dos fruits ocults», ens explica per quina «raó intente aquest llibre. Per a constatar una defunció que és únicament corporal. Per a testificar que l'amic és viu encara... viu en aquest llibre».

II

La terra i la paraula de Juli Capilla ve a ser una catàbasi, un viatge a l'ultramontà a través de la figura vivificant de l'amic difunt. Aquest ultramontà no acull ombres mòrbides sinó presències que ens guien en l'univers dels vius. Són les animetes del Purgatori a què els nostres majors s'encomanaven a tall de les divinitats domèstiques que presidien les llars romanes.

Gràcies a l'evocació d'Amadeo cobren sentit la natura, el poble, la llengua, la família o el sexe. Fins al punt que la mort actua com alçaprem de la vida. Un vigor que no es perd en elucubracions sinó en la immediatesa de la realitat que ens revolta. Garroferes, conills, alacrans, els maons de les cases, els pares, l'idioma, la matança del porc, el riu Túria, l'alcohol, la política, Ibèria... tot plegat ve a conformar l'educació sentimental de l'autor mateix al llarg dels anys a través de l'amic.

En compte d'un cant fúnebre, doncs, tenim entre les nostres mans la visió vigorosa d'un món que integra tota mena d'elements i persones. Aquest maridatge no genera dispersió sinó una harmonia plena, nascuda de la immediatesa i del contacte humà.

Lluny de cap vel·leïtat localista en la seua estima pel territori, aquesta obra de Juli Capilla és una exaltació del paisatge en allò que té de pòsit sentimental i moral. És un paisatge viu i carnal on es mesclen les vivències, el batec de la natura i l'atmosfera d'un poble de l'interior valencià en una època tan intensa i contradictòria com va ser la Transició.

Lluny del sentimentalisme que tradicionalment ha acompanyat la nostra literatura en l'aproximació a l'àmbit rural, dotant-lo d'una visió idíl·lica i nostàlgica, Juli Capilla proposa un cant a la terra i a través seu un homenatge a la memòria que alena en cada solc. Proclama una reivindicació de la memòria personal i col·lectiva sense els clixés que es remunten a Llorente i que perviuen fins hui, i sense el paternalisme de l'òptica urbana més autocomplaent.

Sense localismes ni sentimentalismes Juli Capilla ens proposa, a través del traspass del seu amic Amadeo, una concepció tel·lúrica i vital, producte d'un cant a la vida lleial a la cançó d'Ovidi Montllor: «La sang em puja al cap/ i el cor em diu que sí/ El cervell em diu que sí/ I tot en mi és un sí».

III

La terra i la paraula no és un epitafi. Més aïna és una geografia moral que ens parla d'uns individus i d'una societat, d'un temps i d'un país. La mort de l'amic Amadeo Laborda, més enllà del plany, ens val com un fil amb què l'autor accedirà a un coneixement de la realitat i a un reconeixement d'ell mateix.

En aquest sentit Juli Capilla enllaça amb la llarga tradició literària dels herois que han d'accedir a l'ultramon per «saber». Des de Gilgamesh que aspira a conèixer el secret de la immortalitat fins a Ulisses que s'encontrarà amb Tirèsies a l'Hades per esbrinar el camí de retorn a casa o Enees que, després d'endinsar-se en el món de les ombres, observa de la mà de son pare el futur que l'espera en la fundació d'un nou regne, l'accés a l'ultramon garanteix el coneixement enmig de la confusió i alhora la via d'eixida del laberint.

Tots aquests herois aspiren a saber una veritat només accessible a través dels morts. I la veritat és, contradictòriament, la vida, allò que ens queda, un rastre llarg que comença en «la casa dels meus pares...» i acaba en «la terra i la vida». La recerca de la veritat a través de la mort, doncs, és irònica: el dolor genera joia de la mateixa manera que des de la foscor accedirem a la llum; la terra que acompanya el difunt es regenera en paraula mitjançant el llibre —«Sal de mar»— que acabarà editant-se pòstumament; «jo mateix vaig poder morir uns quants cops», ens dirà l'autor mateix autor ens referir-se als riscos de l'adolescència.

La mort és la porta d'una veritat que s'allunya del drama per acarar-nos a l'essència de la persona, entesa com una paradoxa entre l'atzar i la necessitat. Fins i tot el soterrament d'Amadeo està immers dins d'aquesta contradicció ja que es produeix la Nit de Nadal, del llatí *natalis*, naixença. Ací rau la clau de la ironia tràgica: la mort acaba essent un «renaixement» a través d'una memòria que es regenera tothora amb els lligams de la terra i el sentit de cada paraula.

IV

Els romans, fruit de la seua mentalitat pragmàtica, retien culte a unes divinitats domèstiques gràcies a les quals rebien protecció en assumptes que afectaven la família o el rebost de la casa. D'alguna manera les ànimes dels morts custodiaven el món dels vius no des d'una alçada olímpica sinó més aviat des de la proximitat de la llar.

Crec que Juli Capilla en evocar el traspàs del seu amic Amadeo Laborda es val d'una d'aquestes deïtats, el «geni», en la seua doble accepció. Per un costat el «geni» posseeix un caràcter individualitzant, com esperit que ens acompanya des del naixement, i per l'altre també la seua influència afecta el col·lectiu, i ací rep el nom de *genius loci*.

D'alguna manera la membraça de l'amic difunt val a l'autor per cercar la seua pròpia ànima mitjançant la revisió d'un temps i uns espais compartits. L'absència d'Amadeo li permet una introspecció des de la qual fer el balanç d'una etapa de la vida decisiva ja que afecta l'adolescència i l'inici de la maduresa. Descobriments, expectatives i contradiccions impregnen el llibre d'un vel poètic que cobreix la

consciència de l'efímer que observa com les persones, la natura i el temps discorren sense possibilitat de retorn.

Una malenconia vibrant alena en cada línia d'aquestes evocacions sense retret per l'irreparable. Ans al contrari, la malenconia ve a ser la celebració d'un món sotmès als cicles de la vida sinònims d'un cercle que enllaça de forma contínua la mort i el naixement. Per això considere aquest un llibre de formació moral i sentimental, en el sentit que cadascuna de les cinquanta seccions és l'etapa d'un aprenentatge que té en la mort d'Amadeo el seu eix central.

Tanmateix, el decés de l'amic no esperona tan sols la introspecció. Juli Capilla ens ofereix una mirada global que inclou aspectes tan diversos com la geografia, l'idioma o la societat. Per això parlava abans del *genius loci* que batega en aquest llibre com una mena de les paraules de la tribu que s'arreceren en un tros de terra.

Ara la celebració de la consciència efímera no ve d'una perspectiva individual sinó col·lectiva, entesa com un univers on s'integren la natura, les persones, la llengua i la història per tal de configurar una identitat completa.

On abans a voltes surava la malenconia ara ensumarem una pulsio vital no exempta de decepció en assistir als desajustos entre el progrés i la tradició com quan «arrencaren les vinyes... amb els diners de la nova Europa»; o quan la confiança dipositada en una nova era política de sobte esdevingué «una depressió... quan la Transició... s'assemblava més a un aiguabarreig insípid...».

El llibre de Juli Capilla permet la complexa convivència, doncs, entre dos focus d'atenció, un més particular i l'altre general, tots dos al voltant de l'absència de l'amic. Aquestes seran dues òrbites que oscil·laran entre el sentiment més íntim i la fascinació pel món que envolta l'autor, la cultura universal i l'idiome comarcal, la naturalesa i la civilitat, l'amor al territori i la fascinació per una Ibèria utòpica... tot plegat un equilibri de forces que fa de les cinquanta seccions un homenatge a la memòria que alena en la terra que habitem i en la paraula que pronunciem. «Viure és recordar a través de les lletres... viurem una mica en el record dels altres».

V

Aquest és un llibre híbrid com és híbrida la realitat. Habitem un caos fèrtil que dona sentit a les experiències en les seues pròpies contradiccions. L'escriptura se'n fa ressò d'aquest desordre filant una paraula darrere de l'altra fins que la sintaxi aporta coherència a la fragmentació de l'espill trencat que reflexa la realitat.

Juli Capilla podria haver elevat un plany a l'estil occità o bé ensonyar-se en el dietari d'una pèrdua, o bé redactar un assaig sobre la fugacitat de la vida.

Tanmateix opta per una escriptura arriscada, híbrida, en què van a combinar-se descripcions d'un moment històric amb aventures juvenils, el procés de maduresa

amb l'evocació dels maquis, l'aproximació a la natura amb la reflexió familiar, l'intimisme amb les referències literàries... una miscel·lània on es couen sensacions oposades que van de la lírica més arravatada, al pensament polític, l'estima per una pàtria híbrida, *Ibèria*, la defensa de la llengua pròpia o l'admiració pel castellà tant en els seus mestres com en l'idiolecte, «la parla de Pedralba... híbrida per definició, feliçment impura».

Aquest univers que va creixent a força de sedimentacions de tota mena, es barreja en una escriptura que en abraonar la realitat més pròxima, fa servir els ulls del millor Pla i la pulsio visceral d'Estellés. Cadascuna de les cinquanta seccions es nodrirà d'un complex equilibri entre l'objectivitat plàstica, la reflexió punyent i la crònica d'una època.

El llibre creix entre la història personal i la història del país, un propòsit complex de què Juli Capilla se'n surt amb escreix gràcies a la seua habilitat per mesclar les vivències personals, l'atmosfera d'un poble de l'interior en la dècada dels vuitanta i, tot plegat, l'amor a la vida transfigurada en arbres, persones, paraules, animals, terra i poetes, tots ells units per la seua condició efímera.

Aquesta consciència de la provisionalitat, emfasitzada per la mort d'Amadeo, justifica la insistència a estimar una realitat diversa i contradictòria que rep de la paraula el llevat per fer pujar el sentit. Com diu l'autor: «I, a pesar de tot, ens queda la paraula. La terra i la paraula... Ens queden moltes coses...». ☾

Victòria Camps

PER UN FEMINISME MATERIALISTA

Discurs contrafeminista

Mercè Rius

88 pp., 2024, Catarroja, Editorial Afers

Als que estem habituats a llegir Mercè Rius no ens sorprèn la voluntat d'anar a contracorrent que anima la seva escriptura més creativa. Més enllà d'una trajectòria acadèmica sòlida, amb estudis dedicats a Sartre, Adorno i Eugeni d'Ors, o a temes de gran densitat metafísica, com el del llibre recentment publicat, *Matèria. El grau zero de la filosofia*, la filòsofa catalana no defuig una immersió molt personal en els moviments ideològics que són «tendència» avui dia i que, per bé o per mal, estan envaint el camp de la filosofia, com és el cas del feminisme. El que la mou a endinsar-se en els feminismes de la darrera onada no és precisament la complaença